

Nåden alene - refleksjon etter en studietur til Tysland

Vel hjemme fra turen sitter jeg tilbake med to høyst håndfaste bevis på reisen i form av en nesten tom eske med marsipan og en uåpnet kaffelikør som bærer navnet Katharina, prydet med illustrasjon av muligens Katharina von Bora. Begge deler kjøpt i byen som i dag gjør handel på Martin Luther og reformasjonen.

av Knut Svenning

Jeg har vært i Wittenberg én gang tidligere. Det var under den årlige festivalen der man feirer Martin Luthers ekteskapsinngåelse med Katharina von Bora. Byens folketall flerdobles for en langhelg. Vi var tidlig ute søndag morgen for å få plass i Slottskirken, men å stå tidlig opp hadde vi ikke behøvd. Da gudstjenesten begynte var det svært glissent i benkene og gudstjenesten bar preg av små ressurser, den store katedralen til tross. De mange tusen tilreisende i Wittenberg kom ikke for å feire gudstjeneste, men for å feire middelalderen på tysk middelaldersk vis, slik Luther i sin tid var meget klar over at handlet om å fråtse i mat og drikke, det han også i «Til den kristne adel» beskriver som en tysk særlast.

Gatelangs i Wittenberg høsten 2015 slo det meg at det i den lille byen var en forholdsvis livlig handel. Byen hadde tydelig en oppblomstring takket være Luther og reformasjonen. Turister betyr penger, og få i dagens handelsstand ville vel tenke tanken at den samme Martin Luther i sin samtid kunne ha bidratt til å ødelegge handelen ved å fremme en teologi og fromhet som tilsa at dyrt kjøpte relikvier, bekostet av Fredrik II, ville miste sin verdi med påfølgende svikt i turiststrømmen.

Men den gang var det også en annen handel Luther ville til livs. For snart et halvt årtusen siden spikret vår reformator 95 teser på slottskirkens dør i Wittenberg. Det gjorde den gang et uutslettelig inntrykk, ikke minst fordi dette var 95 teser mot avlatshandel, som på sett og vis var en handel med nåde, etter som man faktisk hadde mulighet til å kjøpe seg fullkommen avlat eller avlat for avdøde i skjærsilden. Mot dette hevdet Luther at den sanne nåde var tilgjengelig for enhver troende gjennom anger og syndstilgivelse.

For kirken i Rom betydde dette svikt i inntektene, men for folket betydde dette tilgang på sann nåde fra Gud. Luther var som middelaldermennesker flest opptatt av hvordan finne en nådig Gud. Læren var klar. Lovens krav viser at et hvert menneske er en synder overfor Gud. Dertil krever Guds rettferdighet at synderen dømmes til døden og går evig fortapt. I kraft av dette er alle i seg selv fortapte syndere.

Så fikk Martin Luther lys over saken i sit tårnværelset i Wittenberg. Han leste Rom 1,16f og så under sitt nattlige bibelstudium at Guds rettferdighet ikke kun handler om at Gud er rettferdig når han straffer synd, men best kan beskrives som en rettshandling Gud selv utfører i himmelen. Grunnlaget er frelsesverket, at all verdens synd er sonet ved Kristus alene. Mennesket blir gjort rettferdig for Gud ved troen alene, og syndere som angre og tror, mottar frelsens gave ved nåden alene. Nåden kan følgelig ikke brukes som handelsvare gjennom salg og kjøp.

Vår tysklandstur gikk også innom hjemmet til Dietrich Bonhoeffer. For mange er Bonhoeffer best kjent gjennom begrepet «den billige nåde» som han lanserte i sin bok Nachfolge. I sin bok skrev Bonhoeffer: «Den billige nåde betyr rettferdiggjørelse av synden og ikke av synderen

... En kristen kan altså leve som verden, han er på alle måter lik verden og innlater seg ikke på å leve et annet liv under nåden enn under synden. Altså, en kristen følger ikke etter Jesus, han trøster seg til nåden! Det er billig nåde, det er rettfærdiggjørelse av synden, men ikke rettfærdiggjørelse av den botferdige synder som omvender seg fra sine synder. Billig nåde er den nåde vi gir oss selv. ... Billig nåde er nåde uten etterfølgelse, nåde uten kors, nåde uten den levende Jesus Kristus.» I følge Bonhoeffer er den billige nåde vår kirkes dødsfiende.

Det slår meg etter dette besøket hos Bonhoeffer hvor aktuell han er også i vår tid. Vel hjemme igjen meddeler et samlet bispekollegium at de går inn for liturgi for likekjønnet ekteskap i vår kirke. I stedet for at den botferdige synderen rettfærdiggjøres, rettfærdiggjøres synden og dertil erklæres synden som ikke-kirkesplittende og fremmes som kirkens lære. Det året vår kirke feirer fem hundre års jubileum for reformasjonen, vil to av samme kjønn få inngå ekteskap i våre kirker og Guds velsignelse vil lyses over et samliv som Gud i sitt ord forbyr, hvis biskopene får det slik de enes om.

Hvor ble det av reformasjonens skriftprinsipp, slik det formuleres i forordet til Konkordieformelen og i De Schmalkaldiske Artiklene, ført i pennen av Melanchthon? «Vi tror, lærer og bekjenner at den eneste regelen og rettesnoren som all lære og alle lærere skal prøves på og dømmes etter, er de profetiske og apostoliske skriftene i Det gamle og Det nye testamentet.» Og der til: «Skriften alene skal stille opp trossetninger og ellers ingen, ikke en gang en engel.»

Tidligere i sommer opplevde jeg også at reformasjonen var satt på dagsorden. Den gang gjennom en opera i Torino i Italia. Det var operaen Faust av Charles Gounod. Her, som også i Goethes Faust, møter vi Mefistofeles med følgende budskap til synderen som søker den nådige Gud: «Der er ingen nåde». Margarete, som hun het i operaen, hadde drepte sitt nyfødte barn. Her hadde regissøren plassert en rekke gravide kvinner på geledd på scenekanten, mens Mefistofeles punkterte deres graviditet, visuelt uttrykt med en ballong under kjolen, mens han sang sin arie og lo en iskald ondskapsfull latter for hver kvinne som «tok abort». Slik ble Margaretes barnedrap aktualisert for vår tid og forkynt med rene ord som djevelens verk. En forkyndelse langt mer direkte og utfordrende enn vi finner i våre sekulariserte kirker.

Like fullt, Margarete vek ikke unna sin synd. Hun søkte nåde hos Gud. Først møtte hun Mefistofeles mellom alteret og henne. Det «kirkens syn» hun møtte hos ham var at det fantes ingen nåde. Hun gav likevel ikke opp nådens prosjekt, men fant det hun søkte først etter å ha identifisert Mefistofeles som mannen bak Faust. Operaen slutter med en mektig Kristus-hymne i det Margrete svevet bort og englene forkynte hennes frelse. Hun fant en nådig Gud.

Middelaldermennesket søkte den nådige Gud. Det moderne mennesket (og det post-moderne) søker i større grad den billige nåde, jfr. Bonhoeffer. Den billige nåde er ingen nåde, men et surrogat. Så kan vi spørre i vår tid, hva møter dagens samlevende homofile foran alteret i sin kirke? Er det et budskap om nåde for syndere som vender om? Alternativt at det ikke finnes noen nåde, fordi det etter noens syn ikke finnes noen synd?

For operaelskere i det katolske Italia oppstår det til tider et drama i dramaet. Det finnes nemlig ingen nåde for den som er overgitt til Torinos kritiske publikum. Der gis kun applaus etter fortjeneste. Etter «Margretes» vakre arier, som hun nok alle andre steder ville høstet jublende applaus og bravo-rop for, oppstod det pinlig stillhet, ikke bare én men to ganger. I Norge ville

man aldri la en utøver lide en slik skjebne fordi man applauderer alt og alle, om ikke for annet så for høflighets skyld eller fordi man ikke vet bedre.

Her hjemme, mens refleksjonsnotatet skrives, applauderer våre biskoper hverandre for at ingen fastholder læreavvikets konsekvenser. Annerledes hos Luther. Ville det ha blitt noen reformasjon hvis Martin Luther viste den samme evnen til kompromiss om sannheten? Neppe.

I dagens Berlin er kun 10 % av befolkningen nominelt kristne. Berlin er også kalt liberalismens høyborg og byen som oppfant homo-kulturen. Så kan vi spørre, hva skjer når kristendommen mister fotfeste i folket? Etter som andre ideologier tar over, får vi i verste fall et menneskefiendtlig og lite bærekraftig samfunn. Dagens Tyskland har en fødselsrate på 0.8. En stor prosentandel barn drepes før de blir født, og flere europeiske samfunn synes ikke å ha prioritert høyt nok å legge til rette for barnefamilier.

Vi trenger kanskje ikke en ny Martin Luther, men jeg tror vi trenger som kirke å gå tilbake til de samme kilder og fornyes innenfra. I fremtidens samfunn vil vår vestlige kirke ganske sikkert ikke få den samme samfunnsformende posisjon som den har hatt. Vi vil gå fra å være den bærende kultur til å bli en betydelig mindre, men viktig motkultur.

Reformasjonen handlet om begreper som «nåden alene», «troen alene» og «Kristus alene», men også om hva som er sann kristen enhet. «... til kirkens sanne enhet er det tilstrekkelig å være enig om evangeliets lære og sakramentenes forvaltning.» CA VII.

Etter å ha vært på reise i reformasjonenes landskap, er det tankevekkende å komme hjem til en kirke hvis ledelse er mer opptatt av kirkens organisatoriske enhet enn av den sanne kristne enhet. I følge våre reformatorer kan ikke konsiler, og vi skulle tro heller ikke avtaler mellom biskoper settes over Skriftens klare tale. På den andre siden finnes det en enhet som ganske sikkert går på tvers av konfesjoner og som er overalt der evangeliet læres rent og sakramentene blir rett forvaltet. Det er denne enhet reformasjonen har lært oss det er verd å søke.